24/09/2021

Ναυπάκτου: Ενότητα αγίου Σιλουανού και αγίου Σωφρονίου

/ Γνώμες

Του Μητροπολίτου Ναυπάκτου καί Ἁγίου Βλασίου Ἱεροθέου

Ἑορτάζει σήμερα (24 Σεπτεμβρίου) ὁ ἅγιος Σιλουανός ὁ Ἀθωνίτης, ὁ μεγάλος αὐτός ἐμπειρικός θεολόγος τῆς Ἐκκλησίας μας, τοῦ ὁποίου μπορῶ νά τονίσω ὅτι τά γραπτά του ὁμοιάζουν μέ τά κείμενα τῶν Προφητῶν, τῶν Ἀποστόλων καί τῶν Ἁγίων, οἱ ὁποῖοι εἶχαν ἐμπειρική γνώση τοῦ Θεοῦ, καί διατυπώνονται μέ ἁπλότητα, ἡ ὁποία τά κάνει ἀξιοθαύμαστα.

Γνωρίσαμε τόν ἅγιο Σιλουανό ἀπό τό βιβλίο πού συνέγραψε ὁ συνασκητής του καί κατά πνεῦμα υἱός του ἅγιος Σωφρόνιος, διαφορετικά θά ἔμενε ἄγνωστος, ὅπως ἄγνωστοι τελικά παρέμειναν καί πολλοί ἅγιοι διά μέσου τῶν αἰώνων.

Τό βιβλίο τοῦ ἁγίου Σωφρονίου γιά τόν ἅγιο Σιλουανό ἐξεδόθη στήν ἑλληνική γλώσσα τό 1973 καί ἀπετέλεσε τότε, πρίν σχεδόν 50 χρόνια, τό πνευματικό μου ἐντρύφημα. Ἡ ἀνάγνωσή του μέ ὁδήγησε στόν συγγραφέα του, δηλαδή στόν ἅγιο

Σωφρόνιο, τόν ὁποῖο γνώρισα γιά πρώτη φορά τό 1976 καί ἔκτοτε συνδεθήκαμε πολύ στενά ἀπό πνευματικῆς πλευρᾶς.

Γνωρίζοντας πνευματικῶς τόν ἅγιο Σωφρόνιο, κατάλαβα ἀκόμη περισσότερο τήν διδασκαλία τοῦ ἁγίου Σιλουανοῦ, ὅπως τήν ἀνέλυε ἐκεῖνος πού τόν γνώρισε καί εἶχε καί πνευματική συγγένεια μαζί του, ἀφοῦ κληρονόμησε ὅλη τήν παράδοσή του. Συγχρόνως, ὁ ἅγιος Σιλουανός ἔδωσε τήν ἐπιβεβαίωση σέ ὅσα ὁ ἅγιος Σωφρόνιος περνοῦσε ἐκεῖνο τόν καιρό.

Συνομιλώντας πολλές φορές μέ τόν ἅγιο Σωφρόνιο κατάλαβα πολύ καλά ὅτι ὁμιλοῦσε ἐκ πείρας, καί μετέφερε μέ μιά λόγια γλώσσα τήν ἐμπειρία τοῦ ἁγίου Σιλουανοῦ καί τήν δική του. Ἐπειδή ἦταν γνώστης τῶν φιλοσοφικῶν καί θεολογικῶν ρευμάτων πού κυκλοφοροῦσαν στόν δυτικό χῶρο στήν ἐποχή του, ἐξέφραζε μέ μιά σύγχρονη γλώσσα τήν ἐμπειρική θεολογία τοῦ ἁγίου Σιλουανοῦ.

Ἔτσι, τά βιβλία τά ὁποῖα συνέγραψε ὁ ἅγιος Σωφρόνιος ἀπηχοῦν καί τήν διδασκαλία τοῦ ἁγίου Σιλουανοῦ, μέ ἕναν ἰδιαίτερο λόγιο τρόπο, γι’ αὐτό καί εἶναι σημαντικά.

Ὁ ἴδιος ὁ ἅγιος Σωφρόνιος γράφει γιά τόν ἅγιο Σιλουανό:

«Ἀπό ὅσο μποροῦμε νά κρίνουμε ἀπό τίς ἐπαφές μας μέ ἀνθρώπους, ἦταν ὁ μόνος ἀπαθής πού ἔτυχε νά συναντήσουμε κατά τήν πορεία τῆς ἐπίγειας ζωῆς μας. Τώρα μάλιστα πού δέν βρίσκεται πλέον μαζί μας, μᾶς φαίνεται ὡς ἕνας ἐξαίρετος γίγας τοῦ πνεύματος».

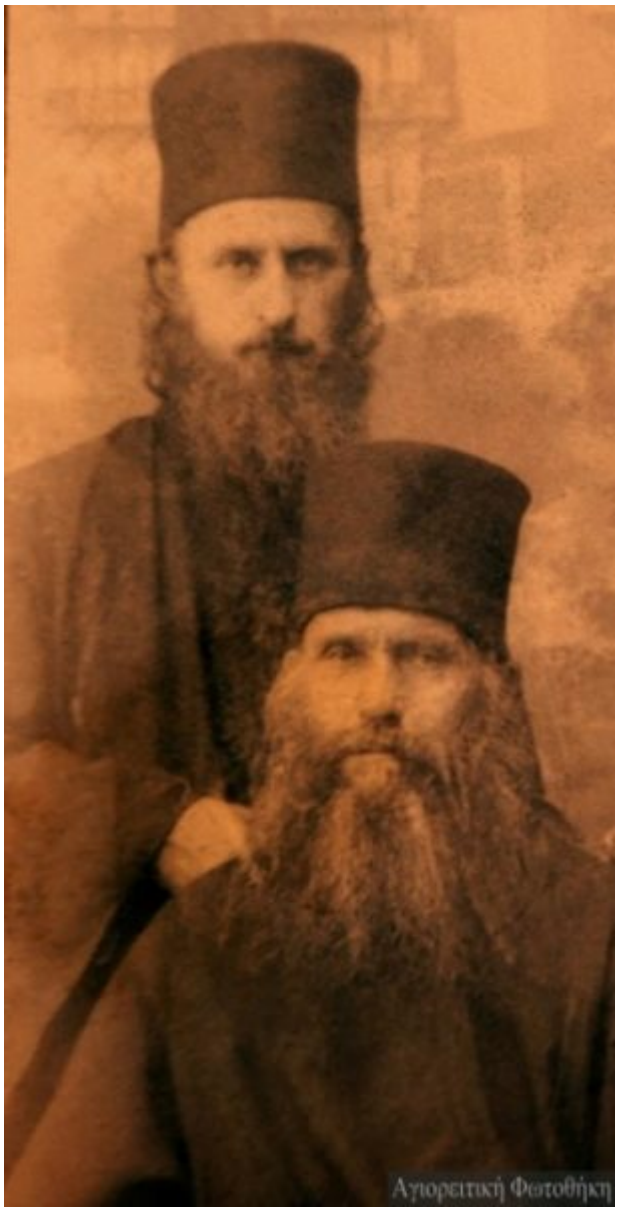

Στήν συνέχεια γράφει ὅτι παρά τήν ἁπλότητά του εἶχε ἕνα ἐσωτερικό μεγαλεῖο καί γι’ αὐτό, λέει, στήν ζωή του δέν συνάντησε κανέναν ὅμοιό του:

«Ὅταν ζοῦσε, ἦταν τόσο ἁπλός καί προσιτός, πού παρά τό σεβασμό μας πρός αὐτόν, παρά τήν συναίσθηση τῆς ὑψηλῆς ἁγιότητος τοῦ ἀνθρώπου αὐτοῦ, δέν μπορούσαμε νά αἰσθανθοῦμε πλήρως τό μεγαλεῖο του. Καί μόνον τώρα, ὅταν μέ τήν πάροδο ὁλόκληρης σειρᾶς ἐτῶν στόν δρόμο μας, δέν συναντήσαμε κανέναν ὅμοιό του, ἀρχίζουμε μέ καθυστέρηση νά ἐννοοῦμε τό αὐθεντικό μεγαλεῖο ἐκείνου, τόν ὁποῖον, κατά τήν ἀνεξιχνίαστη πρόνοια τοῦ Θεοῦ, ὁδηγηθήκαμε νά γνωρίσουμε ἀπό κοντά».

Αὐτός εἶναι ὁ λόγος γιά τόν ὁποῖο ὅλα τά βιβλία τά ὁποῖα συνέγραψε ὁ ἅγιος Σωφρόνιος ἐκφράζουν τήν ἐμπειρική θεολογία τοῦ ἁγίου Σιλουανοῦ, τήν ὅμοια μέ τήν δική του θεολογική πείρα, ἀλλά καταγεγραμμένη μέ ἕναν λόγιο τρόπο τοῦ

συγχρόνου ἀνθρώπου, ὥστε νά τόν βοηθήση νά αἰσθανθῆ τό νόημα καί τό βάθος τῆς ἐκπληκτικῆς πείρας τῆς Ἐκκλησίας.

Νομίζω εἶναι κάτι παρόμοιο πού παρατηρεῖ κανείς μεταξύ τῶν κειμένων τῶν Προφητῶν-Ἀποστόλων καί τῶν κειμένων τῶν ἁγίων Πατέρων τῆς Ἐκκλησίας, ἰδίως τοῦ 4ου αἰῶνος.

Ἀκριβῶς γι' αὐτόν τόν λόγο στήν συνέχεια θά κάνω μιά μικρή παρουσίαση τοῦ πανοράματος τῆς θεολογίας τοῦ ἁγίου Σωφρονίου, πού ἀπηχεῖ καί τήν θεολογία τοῦ ἁγίου Σιλουανοῦ, ὅπως φαίνεται στά ἕως τώρα ἐκδοθέντα βιβλία τοῦ ἁγίου Σωφρονίου.

Ἁπλῶς νά ὑπογραμμισθῆ ὅτι κατά βάση ἡ προτεραιότητα τῆς παρουσιάσεως τῶν βιβλίων γίνεται μέ τό ἔτος καί τόν χρόνο πού ἐγράφησαν καί ὄχι μέ τόν χρόνο πού ἐκδόθηκαν. Ἔτσι, τρόπον τινα, τό κείμενο αὐτό λειτουργεῖ καί ὡς μιά θεολογική καί ἀσκητική αὐτοβιογραφία τοῦ ἁγίου Σωφρονίου.

1. «Ἀγώνας Θεογνωσίας»

Τό βιβλίο αὐτό περιλαμβάνει τίς ἐπιστολές πού ἔστειλε ὁ ἅγιος Σωφρόνιος στόν π. Δαβίδ, τόν μετέπειτα Δημήτριο Μπάλφουρ καί στό παράρτημα τοῦ βιβλίου δημοσιεύονται ἀπο-σπάσματα ἀπό ἐπιστολές του, καθώς ἐπίσης οἱ ἐπιστολές τοῦ Μπάλφουρ πρός τόν ἅγιο Σωφρόνιο.

Οἱ περισσότερες ἐπιστολές τοῦ Γέροντος Σω-φρονίου στόν Μπάλφουρ εἶναι γραμμένες ἀπό τήν Ἱερά Μονή τοῦ Ἁγίου Παντελεήμονος Ἁγίου Ὄρους, ὅταν ἦταν ἱεροδιάκονος καί πολύ πλησίον στόν ἅγιο Σιλουανό, καί οἱ λιγότερες ἀπό τήν ἔρημο τοῦ Ἁγίου Ὄρους, καθώς ἐπίσης μία εἶναι ἀπό τήν Γαλλία καί δύο ἀπό τήν Ἀγγλία.

Οἱ ἐπιστολές αὐτές ἐκφράζουν ὅλο τό πῦρ τῆς μετανοίας καί τό φῶς τῆς θεοπτίας πού τόν διακατεῖχαν ἐκείνη τήν ἐποχή, καθώς ἐπίσης καί τήν στενή ἐπικοινωνία του μέ τόν ἅγιο Σιλουανό, ἀφοῦ αὐτός ἦταν ὁ μεσάζοντας μεταξύ τῶν δύο.

Ἐνῶ οἱ ἐπιστολές αὐτές ἐκδόθηκαν τό ἔτος 2004, μετά τόν θάνατο καί τῶν δύο πού ἀλληλογραφοῦσαν, δηλαδή τοῦ π. Σωφρονίου καί τοῦ Μπάλφουρ, ἐν τούτοις μπορεῖ νά θεωρηθῆ ὅτι εἶναι τό πρῶτο βιβλίο τοῦ Γέροντος Σωφρονίου, γιατί εἶναι τά πρῶτα κείμενα τοῦ ἁγίου Σωφρονίου.

Εἶναι αὐθεντικές ἐπιστολές, γραμμένες ἀπό ἕναν νέον φλεγόμενο μο-ναχό καί ἱερομόναχο, πού ἀπό ἀγάπη γιά τόν Μπάλφουρ τοῦ ἀποκαλύπτει τίς ἐσωτερικές καταστάσεις τῆς ψυχῆς του, ἀφοῦ ἐκεῖνο τόν καιρό εἶχε καί ἰσχυρή φλόγα

μετανοίας, τούς ἀγῶνες τῆς μοναχικῆς του ζωῆς καί τήν θεωρία τῆς δόξης τοῦ Θεοῦ. Ἐπίσης, βρισκόταν κοντά σέ ἕναν ὥριμο καθηγητή τῆς χαρισματικῆς θεολογίας, τόν ἅγιο Σιλουανό.

Ἀπό τήν ἄλλη πλευρά σέ αὐτές φαίνεται ὁ ζῆλος, ἀλλά καί οἱ παλι-νωδίες τοῦ Μπάλφουρ, ὁ ὁποῖος εἶχε μεγάλη πτώση, ἀλλά τελικά ἐπανῆλθε στήν Ὀρθόδοξη πίστη, μέ τήν προσευχή καί τήν ἀγάπη τοῦ Γέροντος Σωφρονίου.

Στό βιβλίο αὐτό φαίνεται εὐδιάκριτα ἡ διαφορά μεταξύ τῆς Ὀρθοδόξου θεολογίας, ὅπως τήν ζοῦσαν στό Ἅγιον Ὄρος ὁ ἅγιος Σιλουανός καί ὁ ἅγιος Σωφρόνιος, καί τῆς δυτικῆς νοοτροπίας καί θεολογίας πού διακατεῖχε τόν Μπάλφουρ. Ἔτσι, τά ὅσα γράφει ἀργότερα ὁ ἅγιος Σωφρόνιος στά βιβλία του γιά τήν διανοη-τική καί χαρισματική θεολογία, ἀλλά καί γιά τήν δυτική θεολογία προέρχονται ἀπό τήν ἀλληλογραφία αὐτή. Ὅταν ὁ ἅγιος Σωφρόνιος ἔγραφε γιά τήν διανοητική θεολογία, ἀσφαλῶς μεταξύ τῶν ἄλλων εἶχε ὑπ' ὄψη του τόν Μπάλφουρ.

Ὁ Μπάλφουρ λίγο πρίν τόν θάνατό του προέβη σέ μιά ὁμολογία: «Ἐγώ, σάν ἀσύνετο γαϊδουράκι, σκέφθηκα νά τρέξω πίσω ἀπό δύο ἰσχυρά ἄλογα, τόν Γέροντα Σιλουανό καί τόν π. Σωφρόνιο». Αὐτό δείχνει τό μεγαλεῖο τῆς Ὀρθοδόξου θεολογίας καί τήν τραγικότητα τῆς ἀνθρώπινης διανόησης.

Τό βιβλίο αὐτό εὐωδιάζει ἀπό τήν ἀτμόσφαιρα τῆς Ἱερᾶς Μονῆς τοῦ Ἁγίου Παντελεήμονος Ἁγίου Ὄρους καί εἶναι ἕνα δεῖγμα ποιμαντικῆς καθοδήγησης ἑνός θεολόγου πατρός σέ ἕναν λόγιο διανοούμενο, τόν ὁποῖο καθοδηγεῖ, ἐμπνέει καί τελικά τόν σώζει. Εἶναι ἔκφραση μιᾶς ὀρθόδοξης ποιμαντικῆς στόν ὕψιστο δυνατό βαθμό πού ἐξασκεῖται ἀπό ἕναν χαρισματικό πατέρα καί θεολόγο.

2. «Ὁ ἅγιος Σιλουανός ὁ Ἀθωνίτης»

Τό βιβλίο αὐτό ἐξεδόθη πρώτη φορά στήν ρωσική γλώσσα τό 1948, ὅταν ὁ ἅγιος Σωφρόνιος ἀπό τό Ἅγιον Ὄρος πῆγε στό Παρίσι γιά νά ἐκδώση τά γραπτά τοῦ ἁγίου Σιλουανοῦ, ἀργότερα μεταφράσθηκε σέ πολλές γλῶσσες, μεταξύ τῶν ὁποίων στήν ἑλληνική γλώσσα γιά πρώτη φορά τό ἔτος 1973, καί ἔκανε μεγάλη ἐντύπωση. Εἶναι πράγματι ἕνα θεολογικό συναξάρι τοῦ ἁγίου Σιλουανοῦ καί μιά θεολογική μαρτυρία τοῦ ἁγίου Σωφρονίου γιά τήν ὀρθόδοξη πνευματική ζωή. Εἶναι ὑπόδειγμα συγγραφικῆς βιογραφίας ἑνός ἁγίου ἀσκητοῦ.

Χωρίζεται σέ δύο μέρη, ἤτοι «βίος καί διδασκαλία τοῦ ἁγίου Σιλουανοῦ» καί «οἱ γραφές τοῦ ἁγίου Σιλουανοῦ».

Τό βιβλίο αὐτό ἀποκαλύπτει τήν κρυφή ζωή τοῦ Γέροντος Σιλουανοῦ καί τίς

θεόπνευστες γραφές του, ἀλλά ἐπιμελῶς ἀποκρύπτει τήν ζωή τοῦ συγγραφέως του. Ὅποιος, ὅμως, εἶχε πνευματική ὄσφρηση καταλάβαινε ἀπό τήν ἀρχή τό ὕψος τόσο τοῦ βιογραφουμένου μοναχοῦ Σιλουανοῦ, ὅσο καί τοῦ βιογρα-φοῦντος Ἱερομονάχου-Ἀρχιμαν-δρίτου Σωφρονίου.

Βιβλία σάν καί αὐτό γράφεται ἕνα κάθε αἰώνα. Αὐτό φαίνεται ἀπό τό θεολογικό ὕψος καί τῶν δύο, βιο-γραφουμένου καί βιογραφοῦντος, καί ἀπό τό βάθος τῶν λόγων, τόσο τῶν γραφῶν τοῦ ἁγίου Σιλουανοῦ ὅσο καί τῶν θεολογικῶν ἐπεξηγήσεων τοῦ ἁγίου Σωφρονίου.

Τό πρῶτο μέρος τοῦ βιβλίου εἶναι μία ἐκτενής καί διεισδυτική περίληψη τῆς «Φιλοκαλίας τῶν Ἱερῶν Νηπτικῶν», τό δεύτερο μέρος εἶναι ἕνα προφητικό ἀποστολικό κείμενο, στήν ἐποχή μας, ἀλλά μέ τό εἶδος τῆς προσευχῆς. Ὁ ἅγιος Σιλουανός εἶναι ἕνας πνευματικός πομπός πού εἶναι ἐγκατεστημένος σέ ἕνα μικρό κελλί τοῦ Ἁγίου Ὄρους καί ἀπό ἐκεῖ ὁμιλεῖ στούς ἀνθρώπους γιά νά τούς εἰρηνεύση, νά τούς παρηγορήση καί νά τούς καθοδηγήση ἁπλανῶς, ἀλλά καί προσεύχεται στόν Θεό γιά ὅλο τόν Ἀδάμ. Καί ὁ ἅγιος Σωφρόνιος εἶναι ἕνας θεολόγος ὑποτακτικός καί πατέρας, πού μετέφερε τήν ζωή τοῦ Ἁγίου Ὄρους στήν Γαλλία καί τήν Ἀγγλία καί γενικά στήν καρδιά τῆς Εὐρώπης καί σέ ὅλο τόν κόσμο.

Εἶναι ἕνα βιβλίο ἀπότοκο τῆς καθαρῆς θεολογίας, εἶναι ἕνα πνευματικό θεολογικό οἰνόπνευμα, ἕνας καθαρός θεολογικός οἶνος πού δείχνει τί εἶναι ἡ ὀρθόδοξη ζωή καί τί εἶναι ὁ γνήσιος ὀρθόδοξος μοναχισμός. Δέν μπορῶ νά παρουσιάσω μία σύντομη περίληψη τοῦ περιεχομένου τοῦ βιβλίου αὐτοῦ, ἀλλά θά παραθέσω μιά παράγραφο, στήν ὁποία φαίνεται πῶς ὁ ἅγιος Σωφρόνιος περιγράφει τόν ἅγιο Σιλουανό.

«Ὁ λόγος τοῦ Γέροντα, ἀσυνήθιστα ὑψηλός ὡς πρός τήν πνευματική του τελειότητα, εἶναι μαρτυρία γιά τήν ὑπερφυσική ἐκείνη ζωή πού τοῦ δόθηκε νά ζήσει. Γιά πολλούς μένει ἀκατά-ληπτος καί ἀπρόσιτος παρά τήν καθαρότητα καί τήν ἁπλότητά του. Ἡ πείρα ἀπέδειξε ὅτι ἐν μέρει εἶναι ἀκατάληπτος ἀκριβῶς ἐξαιτίας τῆς ἁπλότητάς του καί τοῦ ὕφους τῆς σκέψεως καί ἐκφράσεως τοῦ Γέροντα, πού εἶναι ξένο στόν σύγχρονο διανοού-μενο ἄνθρωπο. Αὐτό μέ παρακίνησε νά τόν συνοδεύσω καί ἀκόμη νά προλάβω νά κάνω διασαφήσεις σέ γλώσσα πιό προσιτή στούς μορφωμένους ἀνθρώπους τῆς ἐποχῆς μας, μέ τήν ἐλπίδα νά χρησιμεύσει ὡς στήριγμα γιά τήν καλύτερη κατανόηση τῶν ὁδῶν τῆς ἁγιότητας. Καί ἄν ὁ ἀναγνώστης λάβει ὑπόψη πώς χρειάζεται λεπτή προσοχή στά ἁπλά ἐκεῖνα καί ἤρεμα λόγια τοῦ Γέροντα, πού θίγουν βαθειά προβλήματα τῆς ἀνθρώπινης ὑπάρξεως ἤ περιγράφουν τόν ἐσωτερικό πόλεμο ἤ τίς ἐνέργειες τῆς χάριτος, τότε παύει κάθε ἀνάγκη διασαφήσεων καί μένει μόνος ὁ ἅγιος καί καθαρός λόγος τοῦ μακαρίου πατρός».

3. «Ἄσκηση καί θεωρία»

Τό βιβλίο αὐτό ἐξεδόθη γιά πρώτη φορά στήν ἑλληνική γλώσσα ἀπό τήν ρωσική καί γαλλική τό ἔτος 1996, δηλαδή μετά τήν κοίμηση τοῦ Γέροντος Σωφρονίου. Ἐδῶ τό συγκαταλέγω ὡς τρίτο στήν σειρά, γιατί τά κεφάλαια τοῦ βιβλίου ἐγράφησαν μετά τίς ἐπιστολές πού ἀπετέλεσαν τό βιβλίο «Ἀγώνας Θεογνωσίας» καί τό βιβλίο «ὁ ἅγιος Σιλουανός ὁ ἀγιορείτης», στήν Γαλλία μετά τήν ἐπιστροφή τοῦ Γέροντος Σωφρονίου ἀπό τό Ἅγιον Ὄρος.

Τό βιβλίο ἀποτελεῖται ἀπό ἕξι κείμενα πού ἐγράφησαν σέ διάφορους καιρούς, ἤτοι «Βάσεις τῆς ὀρθοδόξου ἀσκήσεως», «Ἡ ἀναγκαιότητα τῶν τριῶν ἀποταγῶν», «Ἡ Χριστιανική τελειότητα καί μοναχισμός», «Ἡ ἑνότητα τῆς Ἐκκλησίας κατ’ εἰκόνα τῆς Ἁγίας Τριάδος», «Λόγος στή Μεταμόρφωση τοῦ Κυρίου», «Τε-λευ-ταῖος λόγος».

Ὁ τίτλος του «ἄσκηση καί θεωρία» συνάδει μέ τό ὅλο περιε-χόμενο τοῦ βιβλίου, ἐπειδή ὁ ἅγιος Σωφρόνιος γράφει γιά τήν χριστιανική ἄσκηση καί τήν θεωρία, μέ τήν ἔννοια τῆς θεοπτίας καί τῆς θέας τοῦ ἀκτίστου Φωτός.

Ὅπως τονίσθηκε, τά βασικά κείμενα τοῦ βιβλίου γράφηκαν μετά τήν ἀναχώρηση τοῦ Γέροντος Σωφρονίου ἀπό τό Ἅγιον Ὄρος, τήν ἐπάνοδο στό Παρί-σι γιά νά δημοσιεύση τίς γραφές τοῦ Γέροντος Σιλουανοῦ, καί μετά τήν ἔκδοση τοῦ βιβλίου, ἀλλά καί μετά τήν περιπέτεια τῆς ὑγείας του πού δέν τοῦ ἐπέτρεψε νά ἐπιστρέψη στό Ἅγιον Ὄρος.

Ἔτσι, μετά τήν βαθύτατη μετάνοια καί τόν κλαυθμό στό Ἅγιον Ὄρος, τόσο στήν

Ἱερά Μονή Ἁγίου Παντελεήμονος ὅσο καί στήν ἔρημο τοῦ Ἁγίου Ὄρους, ἀλλά καί μετά τίς σπάνιες ἐμπειρίες-ἀποκαλύψεις τοῦ Θεοῦ, ὡς ὥριμος θεολόγος, γράφει γιά τήν χριστιανική καί μοναχική ἄσκηση, ἀλλά καί γιά τήν θέα τοῦ ἀκτίστου Φωτός, ἑρμηνεύει θαυμαστῶς καί πρωτοτύπως τήν Μεταμόρφωση τοῦ Χριστοῦ καί παρουσιάζει τήν Ἐκκλησία ὡς τήν μέθεξη στήν δόξα τῆς Ἁγίας Τριάδος.

Εἶναι σημαντικές θεολογικές μελέτες πού κινοῦνται μέσα στά πατερικά πλαίσια. Ἡ ἰδιαίτερη ὁρολογία πού παρατηρεῖται σέ μερικά σημεῖα δέν προκαλεῖ, γιατί ὁ πεπειραμένος καί ἀντικειμε-νικός ἀναγνώ-στης αἰσθάνεται τό πνεῦμα τῆς πατερικῆς θεολογίας πού ἀνα-δύεται ἀπό αὐτά, ὅταν, μάλιστα, συνδέση τό βιβλίο αὐτό μέ τά ἄλλα βιβλία του. Νομίζω ὅτι τό ἑρμηνευτικό κλειδί τοῦ βιβλίου αὐτοῦ εἶναι ὁ «λόγος στή Μεταμόρφωση τοῦ Κυρίου», πού εἶναι ὑπόδειγμα πατερικοῦ λόγου.

4. «Γράμματα στή Ρωσία»

Τό βιβλίο αὐτό δημοσιεύθηκε στήν ἑλληνική γλώσσα σέ πρώτη ἔκδοση τό 2009, ἀπό τήν δεύτερη ρωσική ἔκδοση, καί μετά τήν εἰσαγωγή διαιρεῖται σέ δύο εὐδιάκριτα μέρη. Τό πρῶτο εἶναι μιά ἀπομαγνητοφωνημένη «συνομιλία του μέ τήν οἰκογένειά» του, τούς συγγενεῖς του, πού ἔγινε στήν Μόσχα τό 1975, καί τό δεύτερο μέρος περι-λαμβά-νει 77 ἐπιστολές στίς δύο ἀδελφές του, τήν Μαρία καί τήν Ἀλεξάνδρα.

Ἡ συνομιλία μέ τήν οἰκογένειά του, ἀφ’ ἑνός μέν ἔχει πολλά αὐτοβιογραφικά στοιχεῖα, εἶναι μιά περίληψη ὅλης τῆς βιολογικῆς καί πνευματικῆς του ζωῆς, ἀφ’ ἑτέρου δέ ἔχει πολύ δυνατές θεολογικές σκέψεις.

Τελειώνοντας τήν συνομιλία αὐτήν λέγει:

«Ὅταν θυμᾶμαι πῶς ζοῦσα στήν ἔρημο τοῦ Ἄθω, νομίζω ὅτι σέ κανέναν δέν εἶναι δυνατό νά περιγράψει τή φτώχεια αὐτῆς τῆς ζωῆς. Παρ’ ὅλα αὐτά, ὁ ἄνθρωπος βρίσκεται σέ τέτοια ἐλευθερία πνεύματος, πού δέν θά τήν ἄλλαζε μέ τίποτε. Καί αὐτοί πού μαζεύουν θησαυρούς ἤ ἀκόμη καί σκοτώνουν τ’ ἀδέλφια τους, ὥστε νά αὐξηθοῦν οἱ θησαυροί αὐτοί, φαίνονται παράφρο-νες, ἐσκοτισμένοι. Ὡς τώρα δέν δέχθηκαν τόν Χριστό. Ἀκόμη καί αὐτοί οἱ λαοί πού διεκδικοῦν χριστιανικούς τίτλους, στήν πορεία τῆς ἱστορίας ντροπιάστηκαν, γιατί μέχρι καί τά προηγούμενα χρόνια οἱ πιό ἐπικίνδυνοι ἦταν πάντα αὐτοί οἱ λαοί πού αὐτοα-ποκαλοῦνταν χριστιανικοί. Οἱ λιγότερο φωτισμένοι λαοί δέν μπόρεσαν νά δημιουργήσουν τέτοια μέσα ἐξολο-θρεύσεως, ὅπως οἱ λαοί πού φωτίσθηκαν μέ τό πνεῦμα τοῦ Χρι-στοῦ. Αὐτό ὅμως δέν συνέβη ἐπειδή ὁ Χριστός εἶναι πατέρας τοῦ κακοῦ, ἀλλά, ὅπως εἴπαμε, τό μεγάλο δῶρο τῆς ἐλευθερίας πραγμα-τώθηκε σέ

αὐτούς τούς λαούς μέ ἀρνητική προοπτική».

Τά θέματα τῶν ἐπιστολῶν πού δημοσιεύονται εἶναι ποικίλα, ἤτοι γιά τήν πορεία τῆς ζωῆς του, γιά τίς συγγραφές του, γιά τήν οἰκοδόμηση τῆς Μονῆς του, γιά τά ταξίδια πού ἔκανε στούς Ἁγίους Τόπους, γιά θεολογικά ζητήματα, γιά σύγχρονα θέματα, γιά τά γηρατειά καί τόν θάνατο κλπ. Εἶναι θέματα τά ὁποῖα γράφονται συνήθως σέ γράμματα, τά ὁποῖα ἔχουν προσωπικό χαρακτήρα.

Πάντοτε μοῦ ἄρεσε νά διαβάζω τίς ἐπιστολές διαφόρων ἁγίων, ὅπως τοῦ Μεγάλου Βασιλείου, τοῦ ἁγίου Γρηγορίου τοῦ Θεολό-γου κ.ἄ., γιατί σέ αὐτές συνήθως ὁ ἄνθρωπος ἐκφράζεται μέ εὐαισθησία καί ἐλευθερία, καί διακρίνονται ἀπό ἰδιαίτερη χάρη. Αὐτό παρατηρεῖ κανείς στά γράμματα τοῦ ἁγίου Σωφρο-νίου πρός τίς ἀδελφές του.

Οἱ ἐπιστολές τοῦ ἁγίου Σωφρονίου στίς ἀδελφές του ἐκφράζουν τήν ἀγάπη καί τρυφερότητά του πρός τούς συγγενεῖς του, τόν ἡσυχαστικό τρόπο τῆς ζωῆς του, τόν πόνο του γιά τήν κοινωνία.

Ὅλο τό βιβλίο φανερώνει ἕναν ἡσυχαστή καί θεολόγο, ἀλλά καί ἕναν λόγιο μοναχό πού ἀγαπᾶ τήν ζωή, ἀλλά αἰσθάνεται καί τόν θάνατο ὡς ἕνα ἑορταστικό γεγονός.

Στήν συνάντηση πού εἶχε μέ τούς συγγενεῖς του ἄρχισε ὡς ἑξῆς: «Ἔχει περάσει σχεδόν περισσότερο ἀπό μισός αἰώνας ἀφότου ἔφυγα, καί λοιπόν ἔχουμε ζήσει κάτω ἀπό τελείως διαφορετικές συνθῆκες, ἐν τούτοις ὑπάρχει κάτι στό αἷμα, στή συγγένεια, πού κάνει τή συνάντησή μας νά πραγματοποιεῖται μέ ἐμπιστοσύνη ἀπό τήν πρώτη στιγμή. Τώρα εἶμαι ἤδη 80 περίπου ἐτῶν καί δέν μπορῶ νά κάνω προγράμματα γιά πολλά χρόνια. Δέν μπορῶ νά προβλέψω ἄν θά σᾶς ξαναδῶ ἀκόμη μία φορά ἤ ὄχι, ἔστω καί γιά μικρό χρονικό διάστημα».

Αἰσθανόταν τήν δύναμη τοῦ «αἵματος», ἀλλά περισσότερο αἰσθανόταν τήν ἐνέργεια τοῦ «πνεύματος». Ἀγαποῦσε τήν βιολο-γική οἰκογένειά του, ἀλλά πολύ περισσότερο ἀγαποῦσε τήν πνευ-μα-τική του οἰκογένεια, καί πάνω ἀπό ὅλα εἶχε ὁρμή γιά τόν Θεό καί τήν αἰώνια ζωή. Λέγει ὁ ἴδιος:

«Ὅταν διαβάζουμε στή Γραφή γιά τήν πτώση τοῦ Ἀδάμ, τί ἦταν αὐτό πού προτάθηκε; Ἡ φυσική τάση τοῦ ἀνθρώπου ἐμφα-νίζεται ὡς ἔλξη πρός τό ἀπόλυτο, τή δίχως ὅρια γνώση. Ὅσο μεγαλειώδης καί νά φαίνεται αὐτός ὁ Κόσμος, ὅσο μακρός καί ἄν εἶναι ὁ χρόνος ἑκατομμυρίων καί δισεκατομμυρίων ἐτῶν, εἶναι στενόχωρος στό πνεῦμα τοῦ ἀνθρώπου».

5. «Ὀψόμεθα τόν Θεό καθώς ἐστί»

Τό βιβλίο αὐτό δημοσιεύθηκε στήν ἑλληνική γλώσσα στήν καθαρεύουσα τό 1992 καί τό 2009 στήν δημοτική γλώσσα. Τό πρωτότυπο γράφηκε στήν ρωσική γλώσσα καί τό 1985 μετα-φρά-σθηκε στήν ἀγγλική γλώσσα.

Εἶναι ἕνα βιβλίο κλασικό στό εἶδος του πού εἶναι μιά «δη-μό-σια ἐξομολόγηση» τοῦ Γέροντος Σωφρονίου πρός τό τέλος τῆς ζωῆς του. Ἐνῶ ἦταν περίπου 90 ἐτῶν, ἀποφάσισε νά γράψη καθα-ρά τά ὅσα ὁ Θεός τοῦ ἀποκάλυψε στήν ζωή του, καί μάλιστα δημοσιεύθηκε στήν ἑλληνική γλώσσα ἕναν χρόνο πρίν τόν θάνατό του, ὅταν ἦταν στήν ἡλικία τῶν 96 ἐτῶν.

Ὅλο τό βιβλίο αὐτό εἶναι γραμμένο μέ ἕναν ἐκπληκτικό καί ἰδιαίτερο τρόπο. Ὁ ἴδιος γράφει ὅτι εἶναι «ἐξομολόγησή» του καί ἡ «πνευματική αὐτοβιογραφία» του, καί μάλιστα γράφει ὅτι «ὁ Κύριος γνωρίζει μέ τί φόβο καί τρόμο γράφηκαν πολλές ἀπό τίς σελίδες αὐτές τῆς ἐξομολογήσεώς μου».

Βρισκόταν, ὅπως ἐλέχθη, πρός τό τέλος τῆς ζωῆς του καί κρατοῦσε ὅλες τίς ἀποκαλύψεις τοῦ Θεοῦ κρυμμένες μέσα στήν καρδιά του, καί ἀπεφάσισε νά τίς γράψη ἐπειδή, ὅπως λέγει, βρισκόμενος «σέ βαθύ γῆρας, καί καταπονούμενος ἡμέρα καί νύχτα ἀπό σωματικές ἀσθένειες, γίνομαι συνεχῶς λιγότερο εὐπρόσβλητος ἀπό τίς κρίσεις τῶν ἀνθρώπων. Γι’ αὐτό ἀποφάσισα νά ἐκμυστηρευθῶ ἀκόμη περισ-σότερο, καί μάλιστα ἐνώπιον πολλῶν, ἐκεῖνα πού μέ ζῆλο φύλαγα ἀπό τά ξένα βλέμματα μέχρι σήμερα». Μέσα σέ αὐτήν τήν προοπτική γράφει: «Παραδίδω, λοιπόν, τόν ἑαυτό μου μέ ἐμπιστοσύνη στόν κάθε ἀναγνώστη, μέ τήν ἐλπίδα ὅτι μέ εὐμένεια θά μέ μνημονεύει στίς προσευχές του πρός τόν Πατέρα μας τόν “ἐν τοῖς οὐρανοῖς”».

Στό βιβλίο αὐτό μέ ὡραῖο καί θεολογικό τρόπο, ἀλλά καί μέ ἔντονη αὐτομεμψία καί ταπείνωση γράφει γιά τήν «πρώϊμη ἐμπειρία» του, τήν «πάλη μέ τόν Θεό», τήν «μνήμη τοῦ θανάτου», τήν «πτώση του» του, τήν «ἀποκάλυψη τοῦ Θεοῦ ὡς ὄντος», τό «πένθος», τήν «ὁρμή πρός τόν Θεό», «τίς ὁράσεις τοῦ ἀκτίστου φωτός», «τίς ἐλεύσεις καί ἀποκρύψεις τοῦ θείου φωτός», τήν ἐπιβεβαίωση πού ἔλαβε ἀπό τόν ἅγιο Σιλουανό γιά τήν πορεία τῆς ζωῆς του.

Πρόκειται γιά μιά σπάνια περιγραφή τῶν ἐμπειριῶν καί τῶν ἀποκαλύψεων πού τοῦ ἔδωσε ὁ Θεός, πού δέν ὑπάρχουν στά βιβλία τῶν Πατέρων τῆς Ἐκκλησίας. Μετά τόν ἅγιο Συμεών τόν Νέο Θεολόγο, ὁ ὁποῖος κατέγραψε τίς ἀποκαλύψεις του τόν 11ο αἰώνα, ἔπρεπε νά περάσουν ἄλλοι ἐννέα αἰῶνες γιά νά ἐμφανισθῆ ἕνας παρόμοιος θεόπτης, ὁ ὁποῖος ἔχει τό ἰδιαίτερο γνώρισμα νά γράφη μέ περισσότερες λεπτομέρειες γιά τά θέματα αὐτά καί κυρίως νά τονίζη πλευρές πού δέν ἦταν γνωστές, ὅπως γιά τήν διαφορά μεταξύ κτιστοῦ καί ἀκτίστου φωτός, γιά

τόν «γνόφο τῆς ἀπεκδύσεως», γιά τό πῶς μετατρέπεται τό πῦρ τοῦ Ἅδου σέ φῶς τοῦ Παρα-δείσου κ.ἄ.

Διαβάζοντας κανείς τό βιβλίο αὐτό ὀσφραίνεται καταστά-σεις οὐράνιες, τό πῶς ζοῦσε ὁ Πρωτόπλαστος ἄνθρωπος στόν Πα-ρά-δεισο, ποιές ἦταν οἱ ἐμπειρίες τοῦ Ἀποστόλου Παύλου, καί πῶς θά ζῆ ὁ ἄνθρωπος στήν Βασιλεία τῶν Οὐρανῶν. Πρό-κειται γιά σπάνιες θεολογικές περιγραφές καί γι' αὐτό εἶναι ἕνα θαυμάσιο πατερικό βιβλίο.

6. «Περί πνεύματος καί ζωῆς»

Τό βιβλίο αὐτό δημοσιεύθηκε ἀρχικά στήν γαλλική γλώσ-σα τό ἔτος 1992, ἕνα ἔτος πρίν κοιμηθῆ ὁ ἅγιος Σωφρόνιος, καί δημοσιεύθηκε στήν ἑλληνική γλώσσα τό ἔτος 1995. Δέν εἶναι βιβλίο πού συνέγραψε ὁ ἅγιος Σωφρόνιος, ἀλλά εἶναι ἀποσπάσματα ἀπό προφορικούς λόγους του.

Ὅπως γράφει ὁ Maxime Egger στό εἰσα-γωγικό σημείωμά του γιά τήν ἑλληνική μετάφραση, τό ἔτος 1990 παρέμεινε γιά ἕνα μεγάλο διάστημα στήν Ἱερά Μονή τοῦ Τιμίου Προδρόμου στό Ἔσσεξ Ἀγγλίας, παρακολούθησε μερικές προφο-ρικές ὁμιλίες τοῦ ἁγίου Σωφρονίου στήν ἀδελφότητα, καθώς ἐπίσης ἄκουσε 40 περίπου προηγούμενες ὁμιλίες πού εἶχαν μαγνητοφωνηθῆ καί ἀπό αὐτά συνέλεξε μερικά ἀποσπάσματα καί τά δημοσίευσε, κατά τόν τρόπο τῶν κεφαλαίων διαφόρων ἁγίων πού καταγράφονται στήν «Φιλοκαλία τῶν Ἱερῶν Νηπτικῶν». Οἱ ὁμιλίες αὐτές ἀργότερα δημοσιεύθηκαν ὁλόκληρες στούς τρεῖς τόμους μέ τίτλο: «Οἰκο-δομώντας τόν Ναό τοῦ Θεοῦ μέσα μας καί στούς ἀδελφούς μας».

Οἱ περικοπές αὐτές τῶν λόγων ἐτέθησαν ἀπό τόν Maxime Egger σέ «ἕνα σύνολο μέ συνέχεια καί συνέπεια», τίς ἔδωσε νά τίς διαβάση ὁ ἅγιος Σωφρόνιος, ὁ ὁποῖος «ἀνεγνώρισε σ' αὐτές τόν ἑαυτό του» καί τοῦ ἔδωσε τήν εὐλογία νά τίς ἐκδώση. Ὁ ἴδιος ὁ συλλέκτης ἔδωσε τόν τίτλο «περί πνεύματος καί ζωῆς» ἀπό τόν λόγο τοῦ Χριστοῦ «τά ρήματα ἅ ἐγώ λαλῶ ὑμῖν, πνεῦμά ἐστι καί ζωή ἐστιν» (Ἰω. στ΄, 63). Πράγματι, μέσα σέ αὐτά τά «πνευματικά κεφάλαια» βλέπει κανείς νά σκιρτᾶ τό «Πνεῦμα» καί ἡ «Ζωή», εἶναι ἔκφραση μεγάλου ἀγῶνος, περίπου ἐνενήντα ἐτῶν, καί προσφέρουν μιά αἴσθηση αἰωνίου ζωῆς ἐν Πνεύματι.

Ὁ συλλέκτης ἔθεσε τά 247 μικρά καί συνοπτικά «πνευ-μα-τικά κεφάλαια» σέ μιά δική του θεματική ἑνότητα πού φαίνεται, ἄν τά διαβάση κανείς προσεκτικά, ἀλλά ἐγώ διαβά-ζοντας τά μικρά αὐτά κείμενα διέκρινα μιά ἐσωτερική ἑνότητα πού ἔχει ὡς κέντρο τήν ἔμπνευση. Ὁ ἅγιος Σωφρόνιος ὡς καλλιτέχνης καί ὡς ἄνθρωπος πού ἄγγιξε καί εἶδε τήν αἰώνια ζωή εἶναι ἐμπνευσμένος, καί μετά γράφει γιά τήν ἔμπνευση, ἀλλά καί τά μικρά αὐτά ἀποσπάσματα ἐκφράζουν τήν ἐμπνευσμένη

καρδιά του καί τόν ἐμπνευσμένο λόγο του. Θά παραθέσω τρία ἐνδεικτικά κεφάλαια ἀπό τήν ἀρχή, τό μέσον καί τό τέλος.

Στό πρῶτο κεφάλαιο λέει: «Ἀγαπητοί μου ἀδελφοί καί ἀδελφές, ἀνοῖξτε τήν καρδιά σας, γιά νά χαράξει ἐκεῖ τό Ἅγιο Πνεῦμα τήν εἰκόνα τοῦ Χριστοῦ. Τότε θά γίνετε σιγά-σιγά ἱκανοί νά ἔχετε μέσα σας τήν χαρά καί τό πένθος, τόν θάνατο καί τήν ἀνάσταση» (Κεφ. 1).

Πράγματι, τό Ἅγιον Πνεῦμα χαράζει τήν μορφή τοῦ Χριστοῦ μέσα μας, ἔτσι γίνεται ἡ ἕνωσή μας μέ τόν Χριστό, μιά «μικρή ἐνανθρώπηση», δηλαδή ὁ Χριστός ἐν Ἁγίῳ Πνεύματι γεννιέται μέσα μας καί τότε ζοῦμε ὅλα τά γεγονότα τῆς θείας Οἰκονομίας στήν καρδιά μας.

Σέ ἕνα ἄλλο κεφάλαιο ἀπό τό μέσον τοῦ βιβλίου γράφεται: «Στά μικρά πράγματα, στίς ἁπλές πράξεις, ἄς προσπαθήσουμε νά τηροῦμε τήν ἀκόλουθη ἐσωτερική στάση: "Ἀρνοῦμαι τό θέλημα τοῦ «πεπτωκότος» αἵματός μου• θέλω στίς φλέβες μου νά ρέει ἡ ζωή τοῦ Ἴδιου τοῦ Θεοῦ"».

Εἶναι πολύ τολμηρός ὁ λόγος αὐτός πού δείχνει ἕναν ἄνθρωπο ὁ ὁποῖος γνώρισε τήν αἰώνια ζωή καί ἔπειτα ὅλα τά ἄλλα θεωροῦνται ὡς «τό θέλημα τοῦ πεπτωκότος αἵματος».

Εἶναι σημαντικά τά δύο τελευταῖα «πνευματικά κεφά-λαια».

«Φυλᾶξτε ὅλα αὐτά στή συνείδησή σας, καί ἡ ζωή σας θά εἶναι γεμάτη ἔμπνευση, ὄχι μόνο κάθε μέρα, ἀλλά κάθε στιγμή» (κεφ. 246). «Μήν ξεχνᾶτε αὐτά τά λόγια. Ὁ Θεός σᾶς ἔδωσε χρόνο νά οἰκοδομήσετε τήν αἰώνια σωτηρία σας. Μήν τόν σπαταλᾶτε» (κεφ. 247).

Ὅλο τό βιβλίο εἶναι δροσερό, γεμᾶτο ἀπό «πνεῦμα καί ζωή». Τό μόνο πού δέν κατάλαβα εἶναι γιατί ὁ συλλέκτης κατέγραψε 247 κεφάλαια καί ὄχι 250 κεφάλαια, ἀφοῦ εἶχε στήν διάθεσή του ἄφθονο ὑλικό ἀπό ὅλες αὐτές τίς ὁμιλίες.

7. «Τό μυστήριο τῆς χριστιανικῆς ζωῆς»

Τό βιβλίο αὐτό δημοσιεύθηκε σέ πρώτη ἔκδοση τό 2010 μεταφρασμένο ἀπό τήν ρωσική γλώσσα. Ἤδη στήν ρωσική γλώσ--σα εἶχαν ἐκδοθῆ δύο βιβλία μέ τίτλους «Τό μυστήριο τῆς χριστιανικῆς ζωῆς» καί «Γέννηση στήν ἀσάλευτη Βασιλεία», πού ἀποτελέσθησαν ἀπό ἐπιλογή ἀποσπασμάτων πού βρέθηκαν στά κατάλοιπα τοῦ ἁγίου Σωφρονίου μετά τήν κοίμησή του ὡς παρατηρήσεις καί πρόχειρες σημειώσεις του. Ἕνα τμῆμα ἀπό τά δύο βιβλία ἀπετέλεσαν τό παρόν βιβλίο στήν ἑλληνική ἔκδοση μέ τίτλο: «Τό μυστήριο τῆς πνευματικῆς ζωῆς».

Τό βιβλίο διαιρεῖται σέ δύο ἑνότητες, ἡ πρώτη ἑνότητα (Α΄ βιβλίο) μέ τίτλο «Τό μυστήριο τῆς χριστιανικῆς ζωῆς», καί ἡ δεύτερη ἑνότητα (Β΄βιβλίο) μέ τίτλο «Γέννηση στήν ἀσάλευτη Βασιλεία». Ὅλο τό βιβλίο αὐτό ἐκφράζει τήν θεωρία τοῦ ἁγίου Σωφρονίου καί τήν κοσμοθεωρία του, δηλαδή παρουσιάζει τήν πνευματική πείρα του καί τίς ἀπόψεις του γιά τά ἐκκλησιαστικά καί κοινωνικά θέματα μέσα ἀπό τήν ἐμπειρική θεολογία πού ἀπέκτησε μέ τήν Χάρη τοῦ Θεοῦ.

Εἶναι εὐδιάκριτο ὅτι μέσα ἀπό τήν μεγάλη θεολογική πείρα πού ἀπέκτησε, κατά τήν διάρκεια τῆς ὁποίας δέν διεννοεῖτο, δέν ἀντιμετώπιζε τά θέματα λογικοκρατικά, στό ἐνδιάμεσο μεταξύ θεωριῶν καί προσευχῶν, στό κλίμα ὅμως τῆς νοερᾶς ἡσυχίας ἔγραψε τίς ἀπόψεις του γιά διάφορα θέματα, ὅπως τήν μοναχική ζωή, τήν προσευχή, τήν μετάνοια, τήν χριστιανική ζωή, τό πρόσωπο, τόν γάμο, τήν μητρότητα, τήν ἱστορία τῆς ἀνθρω-πότητος κ.ἄ.

Πρόκειται γιά μιά μεγάλη συμπεπυκνωμένη πείρα ἑνός θεοπτικοῦ νοῦ καί μιᾶς εὐαίσθητης καρδίας πού βλέπει ὡς «πνευ-ματικός δορυφόρος» τόν προπτωτικό, τόν μεταπτωτικό καί τόν ἀναστημένο ἐν Χριστῷ ἄνθρωπο σέ ὅλες τίς ἐκφάνσεις τοῦ βίου του. Τό ὅλο βιβλίο δέν εἶναι ἁπλῶς ἡ πείρα τοῦ συγγραφέως του, ἀλλά ἡ πολύτιμη πείρα τῆς Ἐκκλησίας, ἡ ὁποία ἔχει κεφαλή τόν Χριστό καί μέλη τούς φίλους Του.

Στό βιβλίο αὐτό μεταξύ τῶν ἄλλων γίνεται λόγος γιά τήν ἐμπειρική καί τήν ἀκαδημαϊκή θεολογία, γιά τόν Χριστό ὡς μέτρο τῶν πάντων, γιά τήν Ὀρθόδοξη Ἐκκλησία καί τίς αἱρέσεις, γιά τήν ὀρθόδοξη ἀνθρωπολογία, γιά τήν χριστιανική ζωή ὡς μυστή-ριο, γιά τόν μοναχισμό καί τόν γάμο, γιά τήν ἱστορία τῆς ἀνθρω-πότητος μέ τούς πολέμους καί τίς ἐπαναστάσεις, μέ τά κοινωνικά συστήματα καί τούς διωγμούς, μέ τούς ἐθνικισμούς καί τήν οἰκουμενικότητα.

Τό βιβλίο δείχνει ὅτι πρέπει νά βιώσουμε τήν Ἐκκλησία ὡς μυστήριο τοῦ Θεοῦ στήν γῆ, καί μέσα ἀπό τήν προοπτική αὐτήν θά ἀντιμετωπίζουμε ὅλα τά γεγονότα τῆς ζωῆς μας. Ὁ μεταπτω-τικός ἄνθρωπος εἶναι γεμάτος ἀπό πάθη καί καλεῖται νά γίνη προπτωτικός καί ἐσχατολογικός, νά βιώση τήν Βασιλεία τοῦ Θεοῦ μέσα στήν

Ἐκκλησία, πού εἶναι τό Σῶμα τοῦ Χριστοῦ καί ἡ «κοι-νωνία θεώσεως».

8. «Περί προσευχῆς»

Εἶναι ἕνα βιβλίο ἐκπληκτικό, πού περιλαμβάνει ὅ,τι ἐκλε-κτό-τερο ἔχει γραφῆ γιά τήν θεολογία τῆς προσευχῆς καί γιά τήν πράξη της. Στήν ρωσική γλώσσα (πρωτότυπο) ἐκδόθηκε τό ἔτος 1991, στήν ἀγγλική γλώσσα ἐκδόθηκε τό ἔτος 1985 καί στήν ἑλληνική γλώσσα ἐκδόθηκε τό ἔτος 1993 πρῶτα στήν καθαρεύουσα καί ἔπειτα τό ἔτος 2009 στήν δημοτική γλώσσα.

Διαιρεῖται σέ τρία μέρη. Στό πρῶτο μέρος γίνεται μία θεολογική ἀνάλυση τῆς προσευχῆς, δηλαδή «ἡ προσευχή ὡς ἀτελεύτητη δημιουργία», «ἡ προσευχή ὡς ὁδός πρός τή γνώση», «ἡ προσευχή ὑπερνικᾶ τό ἀδιέξοδο τῆς τραγωδίας», γιά τήν ἔμπονη προσευχή στήν ὁποία ἀναγεννᾶται ὁ ἄνθρωπος, γιά τήν αἰωνιότητα. Στό δεύτερο μέρος γίνεται ἰδιαίτερος λόγος γιά τήν προσευχή τοῦ Ἰησοῦ, τό γνωστό «Κύριε Ἰησοῦ Χριστέ, Υἱέ τοῦ Θεοῦ, ἐλέησόν με» καί συγκεκριμένα «γιά τήν προσευχή τοῦ Ἰησοῦ», «τήν ἄσκηση τῆς προσευχῆς τοῦ Ἰησοῦ», «τήν προσευχή τοῦ Ἰησοῦ σέ κάθε καιρό καί περίσταση». Στό τρίτο μέρος γίνεται λόγος γιά τήν «πνευματική ζωή» καί «τό ἔργο τοῦ πνευματικοῦ πατέρα». Στό τέλος δημοσιεύονται ἡ πρωινή προσευχή «ἅμα τῇ ἐγέρσει ἐκ τοῦ ὕπνου», καί οἱ «λειτουργικές εὐχές» πού συνέταξε ὁ ἅγιος Σωφρόνιος νά διαβάζονται στήν θεία Λειτουργία μετά τό Εὐαγγέλιο καί πρίν τήν ἔναρξη τῆς Λειτουργίας τῶν πιστῶν, ὥστε νά προετοιμάση τούς ἐκκλησιαζομένους γιά τήν συμμετοχή τους στήν θεία Λειτουργία καί τήν θεία κοινωνία τοῦ Σώματος καί τοῦ Αἵματος τοῦ Χριστοῦ. Ἐπίσης, δημοσιεύονται καί οἱ εὐχές «ὑπέρ τῶν κεκοιμημένων», «ὑπέρ τῶν κεκοιμημένων ἱερέων» καί «προ-σευχή περί ἑνότητος».

Πρόκειται γιά ἕνα ἐκπληκτικό βιβλίο, πού περιλαμβάνει τήν συμπεπυκνωμένη πείρα τῆς προσευχῆς τόσο τοῦ συγγραφέως του ὅσο καί τῆς Ἐκκλησίας στήν πιό αὐθεντική καί ὑψηλή της μορφή. Τό ἔχω χαρακτηρίσει ὡς ἕνα «Εὐαγγέλιο» τῆς προσευχῆς καί τῆς πνευματικῆς πατρότητος, γιατί ἐκεῖνος πού ἔχει γίνει ὁλόκληρος μιά προσευχή, καί ἡ προσευχή ἀναδύεται ὡς εὐῶδες θυμίαμα μέσα ἀπό ὅλη τήν ὕπαρξή του, τήν ψυχή καί τό σῶμα του, μπορεῖ νά γίνη ἕνας αὐθεντικός πνευματικός πατέρας, πού θά ἐμπνέη τό πνευματικό του ποίμνιο, θά τοῦ ἀνάπτη τήν φλόγα τῆς προσευχῆς καί θά τό ἑτοιμάση γιά τήν εἴσοδό του στήν «ἀσά-λευτη Βασιλεία» τοῦ Θεοῦ.

Στό βιβλίο αὐτό, πού εἶναι κατ’ ἐξοχή βιωματικό, συνδέεται ἡ προσευχή μέ τήν ἡσυχία, δίνεται ὁ ὁρισμός τῆς προσευχῆς, γίνεται ἡ διαφορά μεταξύ τῆς προσευχῆς τοῦ Ἰησοῦ ἀπό ἄλλες παραδόσεις, ἀναλύεται ὁ τρόπος τῆς προσευχῆς, τά στάδιά της, ἡ ἀνάπτυξή της, ἡ ἕνωση νοῦ καί καρδίας, τό ἀδιάλειπτο τῆς

προ-σευχῆς, τά ἀποτελέσματά της, ἡ θέα τοῦ θείου Φωτός, ἡ σχέση νοερᾶς προσευχῆς καί θείας Λειτουργίας, ἡ σύνδεση τῆς νοερᾶς προσευχῆς μέ τήν ἐξάσκηση τῆς πνευματικῆς πατρότητος.

Εἶπα στήν ἀρχή ὅτι τό βιβλίο αὐτό εἶναι τό «Εὐαγγέλιο τῆς προσευχῆς καί τῆς πνευματικῆς πατρότητος». Τώρα μπορῶ νά προσθέσω ὅτι εἶναι ἐφάμιλλο μέ τήν «Κλίμακα» τοῦ ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Σιναΐτου στό θέμα τῆς προσευχῆς καί τῆς πνευμα-τικῆς πατρότητος. Εἶναι ἕνας πολύτιμος πνευματικός θησαυρός πού εὐωδιάζει ἀπό τήν ἐρημική ζωή πού ζοῦσε ὁ ἅγιος Σωφρόνιος στό Ἅγιον Ὄρος, ἰδιαιτέρως στά Καρούλια τοῦ Ἁγίου Ὄρους.

Ὅταν τό διαβάζη κανείς προσεκτικά αἰσθάνεται σάν νά βαδίζη στήν ἔρημο τοῦ Ἁγίου Ὄρους καί αἰσθάνεται νά ἐξέρχεται ἀπό ἐκεῖ μιά λεπτή καί μεθυστική εὐωδία. Ἔτσι, αἰσθάνεται στήν καρδιά του ὅτι ὁ ἅγιος Σωφρόνιος εἶναι ἕνας γνήσιος ἡσυχαστής μοναχός, ἐμπειρικός θεολόγος, θεόπτης λειτουργός καί αὐθεντι-κός πνευματικός πατέρας.

9. «Ἡ ζωή Του ζωή μου»

Τό βιβλίο αὐτό ἐκδόθηκε γιά πρώτη φορά στήν ἀγγλική γλώσσα τό ἔτος 1977 μέ τίτλο «His life is mine». Ἕναν χρόνο πρίν (τό 1976) πῆγα γιά πρώτη φορά στήν Μονή τοῦ Ἔσσεξ καί συνάντησα τόν ἅγιο Σωφρόνιο, καί τήν δεύτερη φορά πῆγα τό 1978, μόλις εἶχε ἐκδοθῆ τό βιβλίο αὐτό καί μοῦ ἔλεγε ὅτι αὐτό γράφηκε εἰδικά γιά τό ἀγγλόφωνο κοινό, ὥστε νά στρέψη τήν προσοχή του στήν Ὀρθόδοξη Ἐκκλησία καί δέν εἶναι τόσο γιά τούς Ὀρθοδόξους, γιά τούς ὁποίους θά δημοσιευθῆ ἕνα ἄλλο βιβλίο πού θά ἐκδοθῆ, καί ἐννοοῦσε τό βιβλίο πού ἐκδόθηκε ἀργότερα μέ τίτλο «Ὀψόμεθα τόν Θεόν καθώς ἐστί». Ἐπίσης, στενοχωρήθηκε ἀπό τήν βιογραφία του πού δημοσιεύθηκε καί τά ἐπαινετικά λόγια πού ἔγραψε γι’ αὐτόν ἡ Rosemary Edmonds στήν ἀρχή τοῦ βιβλίου.

Τό βιβλίο αὐτό μεταφράσθηκε στήν ἑλληνική γλώσσα καί ἐκδόθηκε τό 1983 ἀπό τίς ἐκδόσεις Παναγιώτη Πουρναρᾶ. Στόν ἅγιο Σωφρόνιο δέν ἄρεσε ὁ τίτλος «Ἡ ζωή Του ζωή μου» καί ἐπίσης δέν τοῦ ἄρεσε ἡ μετάφραση σέ μερικά σημεῖα. Γενικά, ποτέ δέν τόν ἱκανοποιοῦσε τό νά μεταφράζονται τά βιβλία του στήν δημοτική γλώσσα, καί προτιμοῦσε τήν καθαρεύουσα.

Φαίνεται ὅτι τό περιεχόμενο τοῦ βιβλίου αὐτοῦ ἀναπτύχ-θη-κε σέ ἄλλα βιβλία του, τά δέ σχετικά μέ τήν προσευχή τοῦ Ἰησοῦ συμπεριελήφθησαν στό βιβλίο «Περί προσευχῆς» καί αὐτό ἦταν, ἴσως, ὁ λόγος πού δέν ἔγινε ἄλλη μετάφραση καί ἄλλη ἔκδοση ἀπό τήν Ἱερά Μονή τοῦ Τιμίου Προδρόμου Ἔσσεξ Ἀγ-γλίας.

Τό βιβλίο διαιρεῖται σέ δύο μέρη. Τό πρῶτο μέρος ἀνα-φέρεται στήν θεολογική

βάση τῆς προσευχῆς, πού εἶναι ἡ γνώση τοῦ Θεοῦ, ἡ δημιουργία καί ἡ τραγωδία τοῦ ἀνθρώπου, ἡ μετάνοια, ἡ προσευχή, ὁ πνευματικός πόλεμος, ἡ λειτουργική προσευχή ὡς προσευχή τῆς Γεθσημανῆς, ἡ θεωρία τοῦ Θεοῦ, ἡ πείρα τῆς αἰωνιότητος μέ τήν προσευχή καί ἄλλα. Τό δεύτερο μέρος ἀναπτύσσει τά σχετικά μέ τήν προσευχή τοῦ Ἰησοῦ, τήν μέθοδο τῆς προσευχῆς καί τόν καθολικό της χαρακτῆρα, πού τελικά συμπεριλήφθηκαν στό βιβλίο «Περί προσευχῆς».

Ἰδιαίτερη σημασία στό βιβλίο αὐτό εἶναι ἡ ἀνάλυση γιά τήν ἀποκάλυψη τοῦ Θεοῦ στόν Μωϋσῆ καί τήν ἐνανθρώπηση τοῦ Υἱοῦ καί Λόγου τοῦ Θεοῦ, ἡ θεολογική ἑρμηνεία τοῦ «Ἐγώ εἰμι ὁ ὤν», ἡ ἀνάλυση ὅτι τό ὄνομα τοῦ Θεοῦ εἶναι ἡ ἐνέργειά Του, τό ριψοκίνδυνο τῆς δημιουργίας τοῦ ἀνθρώπου μέ τήν πτώση του καί τήν ἐκ νέου κλήση του ἀπό τόν Χριστό, καί γενικότερα ἡ σύνδεση τῆς Παλαιᾶς μέ τήν Καινή Διαθήκη, ὅπου φαίνονται οἱ ἀποκαλύ-ψεις τοῦ Θεοῦ στήν Παλαιά Διαθήκη καί ἡ ἐνανθρώπηση τοῦ Υἱοῦ καί Λόγου τοῦ Θεοῦ στήν Καινή Διαθήκη.

Εἶναι ἕνα εὐσύνοπτο βιβλίο, πού ὁ ἅγιος Σωφρόνιος παρουσιάζει γενικά τήν διδασκαλία του, χωρίς νά ἀποκαλύπτη τόν ἑαυτό του, καί προσφέρεται κυρίως στόν δυτικό ἄνθρωπο, καί μάλιστα στούς ἑτεροδόξους Χριστιανούς, ὥστε νά τό διαβάσουν, νά ἐντυπωσιασθοῦν καί νά μελετήσουν, ἄν θέλουν, καί τά ὑπόλοιπα βιβλία τοῦ ἁγίου Σωφρονίου πού ἀναφέρονται στούς Ὀρθοδόξους Χριστιανούς.

10. «Οἰκοδομώντας τόν Ναό τοῦ Θεοῦ μέσα μας καί στούς ἀδελφούς μας»

Πρόκειται γιά τό τρίτομο ἔργο πού τελευταῖα ἐκδόθηκε ἀπό τήν Ἱερά Μονή τοῦ Τιμίου Προδρόμου Ἔσσεξ Ἀγγλίας, οἱ δύο πρῶτοι τόμοι τό ἔτος 2013, καί ὁ τρίτος τόμος τό ἔτος 2014. Τό πρωτότυπο ἔργο ἦταν στήν ρωσική γλώσσα, πού ἐκδόθηκε τό 2003 καί στήν συνέχεια μεταφράσθηκε στήν ἑλληνική γλώσσα. Οἱ δύο πρῶτοι τόμοι μεταφράσθηκαν ἀπό τήν ρωσική γλώσσα καί οἱ ὁμιλίες τοῦ τρίτου τόμου μεταφράσθηκαν ἀπό τήν γαλλική γλώσ-σα. Προανάκρουσμα τῶν τριῶν αὐτῶν τόμων ἦταν, ὅπως εἴδαμε προηγουμένως, τό βιβλίο «Περί Πνεύματος καί ζωῆς».

Τό τρίτομο αὐτό ἔργο περιλαμβάνει ὁμιλίες πού ἔκανε ὁ ἅγιος Σωφρόνιος στήν ἀδελφότητα τῆς Μονῆς του πρός τό τέλος τῆς ζωῆς του, γιά νά παραδώση τήν πνευματική του διαθήκη σέ αὐτούς, καί δι’ αὐτῶν σέ ὅλους ἐκείνους πού ἀναζητοῦν νά γνωρίσουν τήν πορεία τοῦ ἀνθρώπου πρός τήν αἰωνιότητα. Εἶναι 115 ὁμιλίες πού ἀρχίζουν ἀπό τίς 29 Ἀπριλίου τοῦ ἔτους 1988 καί τελειώνουν τρεῖς μῆνες πρίν τήν κοίμησή του, ἤτοι στίς 8 Ἀπριλίου τοῦ ἔτους 1993.

Ὁ τίτλος τοῦ τρίτομου αὐτοῦ ἔργου μέ τίτλο «Οἰκο-δομών-τας τόν Ναό τοῦ Θεοῦ μέσα μας καί στούς ἀδελφούς μας» δόθηκε ἀπό τήν Ἱερά Μονή τοῦ Τιμίου Προδρόμου Ἔσσεξ Ἀγγλίας πού ἐξέδωσε τό ἔργο καί ἀντλήθηκε ἀπό τό

περιεχόμενο τῶν ὁμιλιῶν τοῦ ἁγίου Σωφρονίου. Ἡ φράση αὐτή «οἰκο-δομών-τας τόν Ναό τοῦ Θεοῦ μέσα μας καί στούς ἀδελφούς μας» ἀναφέρεται πολλές φορές στίς ὁμιλίες αὐτές, καί προσδιο-ρίζει πῶς νά οἰκοδομήση καθένας μέσα του τόν Ναό τοῦ Θεοῦ, ἀλλά καί πῶς ὅλοι μαζί νά οἰκοδομήσουν τόν οἰκουμενικό Ναό. Δηλαδή, καθένας μέ τό Ἅγιον Πνεῦμα νά ἑνωθῆ μέ τόν Χριστό καί νά γίνη Ναός τοῦ Θεοῦ, καί τότε ὅλοι οἱ ἔμψυχοι Ναοί νά ζοῦν στόν Ναό τῆς Ἐκκλησίας. Μέ αὐτό σαφῶς γίνεται ἀναφορά στήν διδασκαλία τοῦ Ἀποστόλου Παύλου ὅτι τά σώματά μας εἶναι Ναός τοῦ Ἁγίου Πνεύματος (Α΄ Κορ. στ΄, 9), καί στήν διδασκαλία τοῦ Ἀποστόλου Πέτρου «καί αὐτοί ὡς λίθοι ζῶντες οἰκοδομεῖσθε οἶκος πνευματικός, ἱεράτευμα ἅγιον, ἀνενέγκαι πνευματικάς θυσίας εὐπροσδέκτους τῷ Θεῷ διά Ἰησοῦ Χριστοῦ» (Α΄ Πέτρ. β΄ 5). Πρόκειται γιά τήν αὐθεντική μοναχική καί χρι-στια-νική ζωή, πού ἀποβλέπει στήν μεταμόρφωση τοῦ ἀνθρώπου σέ Ναό τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, σέ «γένος ἐκλεκτόν, βασίλειον ἱεράτευμα, ἔθνος ἅγιον» (Α΄ Πέτρ. β΄, 9).

Οἱ ὁμιλίες αὐτές εἶναι αὐθεντικές καί ἕνας πνευματικός θησαυ-ρός. Καταγράφεται σέ αὐτές ἡ ὥριμη πνευματική πείρα ἑνός μεγάλου ἐμπειρικοῦ καί θεόπτου θεολόγου καί ἀποτελεῖ τήν «πνευματική του διαθήκη». Συγχρόνως, εἶναι τό γνήσιο καί αὐθεντικό κλειδί, μέ τό ὁποῖο ἑρμηνεύονται ὅλα ὅσα ἔχει γράψει στό παρελθόν γιά θεολογικά καί πνευματικά θέματα καί τά ἀφήνει ὡς γνήσια ἀποστολική καί πατερική πνευματική διαθήκη στά πνευματικά του παιδιά καί σέ ὅλους τούς Χριστιανούς. Πάλευσε ὁ ἴδιος ἐναντίον τῶν πονηρῶν πνευμάτων, ἀνέβηκε μέχρι τρίτου οὐρανοῦ καί ἡρπάγη στόν Παράδεισο, πέρασε καί ἀπό τά τρία στάδια τῆς πνευματικῆς ζωῆς, ἀπό τήν ἔλευση τῆς θείας Χάριτος, τήν ἄρση της καί τήν ἐκ νέου ἔλευσή της καί τά καταθέτει ὅλα αὐτά στήν Ἐκκλησία Του.

Ὁ ἴδιος περιγράφει τίς τρεῖς περιόδους τῆς ζωῆς του. Ἡ πρώτη περίοδος συνδέεται με τήν φανέρωση τῆς ζωῆς καί τῆς διδασκαλίας τοῦ ἁγίου Σιλουανοῦ στόν κόσμο μέ τό βιβλίο «ὁ Γέροντας Σιλουανός ὁ Ἀθωνίτης». Ἡ δεύτερη περίοδος εἶναι ἡ «ἐξομολό-γησή» του ἐνώπιον ὅλης τῆς Ἐκκλησίας, μέ τό βιβλίο «Ὀψόμεθα τόν Θεό καθώς ἐστι». Καί ἡ τρίτη περίοδος συνδέεται μέ τήν προσπάθειά του νά βιωθῆ ὁ λόγος τοῦ ἁγίου Σιλουανοῦ μέσα στήν Ἱερά Μονή του, καί σέ ἐκείνους πού θά τόν ἀναζητοῦσαν ἐκεῖ, στόν συγκεκριμένο αὐτόν χῶρο, καί αὐτό γίνεται κυρίως μέ τίς ὁμιλίες αὐτές πού περιλαμβάνονται στό τρίτομο αὐτό ἔργο.

Εἶναι φανερή ἡ μεγάλη ἀξία αὐτῶν τῶν τριῶν τόμων πού διαβάζονται μέ ἔμπνευση ἀπό χριστιανούς καί μοναχούς, ἀπό θεολόγους καί ἁπλούς ἀνθρώπους. Εἶναι τό πνευματικό ἀπό-σταγμα μιᾶς ὁλόκληρης ζωῆς τοῦ ἁγίου Σωφρονίου, εἶναι ὁ καθαρός θεολογικός οἶνος.

Συμπέρασμα

Στά προηγούμενα ἔκανα μιά μικρή παρουσίαση τῶν βι-βλίων τοῦ ἁγίου Σωφρονίου τοῦ ἁγιορείτου, πού ἕως τώρα ἐξέδωσε ἡ Ἱερά Μονή Τιμίου Προδρόμου Ἔσσεξ Ἀγγλίας πρό καί μετά τήν κοίμησή του, στά ὁποῖα καταγράφει τίς πνευματικές ἐμπειρίες πού τοῦ χάρισε ὁ Θεός, ἀλλά ἐκφράζουν καί τήν ἐμπειρική θεολογία πού παρέλαβε ἀπό τόν ἅγιο Σιλουανό, ὡς ὑπάκουος πνευματικός υἱός ἀπό τόν θεόπτη Γέροντά του. Τά ὅσα ἐγράφησαν ἐδῶ δέν ἐξαντλοῦν τό περιεχόμενο τῶν βιβλίων, ἀλλά δίνουν ἔναυσμα στόν ἀναγνώστη νά τά μελετήση, ὅπου θά συναντήση ἕναν μεγάλο θησαυρό.